

Vilka faktorer kan påverka barnafödandet?

Ålder

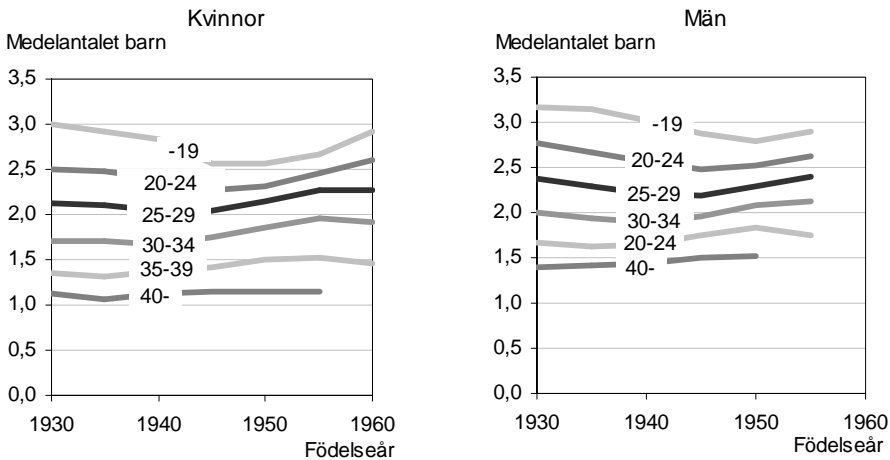
Kvinnor och män skjuter allt längre på barnafödandet. Kvinnor och män födda 1945 var 23,9 respektive 26,6 år när de fick sitt första barn. Sedan dess har åldern för första barnets födelse stigit. År 2001 var den genomsnittliga förstagångsmamman 28,5 år och förstagångspappan 30,9 år. Så hög har medelåldern sannolikt aldrig tidigare varit, men ser man lite längre tillbaka i tiden, på kvinnor födda på 1800-talet så torde medelåldern varit 27-28 år och således inte så långt ifrån dagens genomsnittsalder. Tyvärr kan man inte exakt beräkna medelåldern för kvinnor födda på 1700-, 1800- och i början av 1900-talet. Men man vet att giftermålet och födelsen av första barnet hängde tätt samman. Det första barnet föddes i regel just före eller inom något år efter giftermålet. Medelåldern för giftermål var åtminstone under andra hälften av 1800-talet 27 år för kvinnor varför man kan anta att medelåldern låg kring 27-28 år.

Medelålder vid barnafödande för kvinnor födda 1925-1960

Födelseår	Kvinnor			Män		
	Första barnet	Andra barnet	Tredje barnet	Första barnet	Andra barnet	Tredje barnet
1925	24,9	28,3	30,9	28,2	31,5	34,2
1930	24,4	27,7	30,3	27,4	30,7	33,3
1935	24,1	27,3	29,7	26,9	30,0	32,7
1940	24,0	27,0	29,4	26,6	29,6	32,8
1945	23,9	27,1	30,2	26,6	29,9	33,7
1950	24,3	27,7	31,3	27,2	30,7	34,5
1955	25,2	28,5	31,5	28,4	31,4	34,3
1960	26,2	28,9	31,1	28,6	31,1	33,1

Innebär en senareläggning av barnafödandet att färre barn föds? Ja, om vi jämför dem som började skaffa barn i lägre åldrar med dem som påbörjade sitt barnafödande i högre åldrar så ser vi att ju tidigare man börjat desto fler barn har man i genomsnitt fått. Detta gäller för både kvinnor och män. Kvinnor och män födda efter 1955, som fick sitt första barn när de var över 30 har dock fått fler barn än tidigare födda generationer.

Antal barn efter ålder vid första barnets födelse och födelseår

Kvinnor födda 1930 som fick sitt första barn i 30-34 årsåldern fick i genomsnitt 1,71 barn per kvinna. Kvinnor födda 1960 som fick sitt första barn i samma ålder fick i medeltal 1,92 barn per kvinna. Siffermaterialet finns i tabell 19.

Anledningen till att kvinnor födda på 1800-talet fick så många barn trots att de hade en jämförelsevis hög medelålder vid första barnets födelse är att de födde barn under hela sin fruktsamma period. Det var en grupp kvinnor som fick ett mycket stort antal barn, medan andra inte alls födde barn.

1900-talets utveckling visar entydigt att en senareläggning av barnafödandet innebär färre barn. Framför allt minskar sannolikheten att få ett tredje och fjärde barn med åldern.

Som vi tidigare har sett har kvinnor födda på 1900-talet så långt vi kunnat följa dem i genomsnitt fått omkring två barn. Som tabellen visar har de flesta kohorter fött mest barn i åldern 25-29 år. Kvinnor födda i mitten av 1940-talet, när medelåldern för förstföderskor var som lägst, födde nästan lika många barn i åldern 20-24. För kvinnor födda därefter har barnafödandet minskat i åldersgruppen 20-24 men ökat i åldern 30-34 och 35-39.

Kvinnor födda 1960 har redan uppnått ett genomsnittligt barnantal nära två. Kohorten 1965 har hittills i genomsnitt fått 1,77 barn. De kommer säkert minst att få ytterligare 0,20 barn per kvinna och får på så vis också nära två barn per kvinna. Det är däremot osäkert huruvida sjuttitalisterna skall lyckas "komma ikapp" tidigare generationer. Kvinnor födda 1970 skulle behöva få nästan ett barn i genomsnitt från 30 till 49 års ålder för att nå genomsnittet två barn per kvinna. Detta har ingen kohort gjort sedan kvinnor födda kring 1890.

Genomsnittligt antal barn i olika åldersintervall för kvinnor födda 1850-1975.

Antal barn som kvinnor fått till och med år 2001.

Födelseår	Ålder						Totalt
	-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	
1800/01	0,08	0,65	1,13	1,21	0,97	0,64	4,68
1850/51	0,04	0,53	1,05	1,13	0,95	0,57	4,27
1900/01	0,08	0,49	0,53	0,40	0,27	0,13	1,90
1925	0,08	0,55	0,62	0,44	0,21	0,06	1,95
1935	0,14	0,62	0,72	0,43	0,14	0,03	2,07
1945	0,16	0,61	0,67	0,34	0,14	0,04	1,94
1950	0,14	0,57	0,63	0,40	0,19	0,05	1,99
1955	0,12	0,48	0,62	0,50	0,23	(0,04)	(2,00)
1960	0,07	0,39	0,71	0,58	0,21	(0,03)	(1,99)
1965	0,04	0,39	0,73	0,48	(0,13)		(1,77)
1970	0,04	0,37	0,53	(0,24)			(1,18)
1975	0,03	0,23	(0,16)				

Siffrorna som anges inom parentes kommer att ändras efter år 2001

Utbildning

En förklaring till senareläggningen av barnafödandet är att det blivit allt vanligare att ungdomar skaffat sig en längre utbildning. Allt fler har gymnasiekompetens eller eftergymnasial utbildning. Av kvinnor och män födda 1945 hade var tredje enbart förgymnasial utbildning. För födda 1960 hade den andelen sjunkit till 12 respektive 18 procent¹⁴.

Den uppgift om utbildning som använts är utbildningen så nära 40-årsdagen som möjligt.¹⁵ Utbildningen vid 40 års ålder ger upplysning om vilka som ägnat lång eller kort tid till studier. Man kan däremot inte utläsa något om hur benägenheten är att kombinera studier och barnafödande.

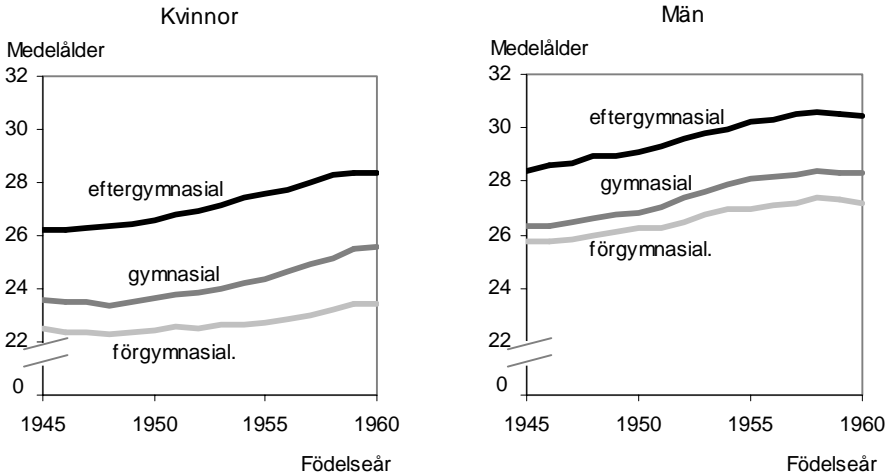
Kvinnor och män med högre utbildning föder barn senare än de med lägre utbildning. Om man studerar kvinnor och män födda 1945-1960 så är trenden mot senareläggning av barnafödandet tydlig i alla utbildningsgrupper. Senareläggningen är dock större för dem med högre utbildning. Medelåldern vid första barnets födelse har ökat med drygt två år för kvinnor och män med eftergymnasial

¹⁴ Se tabell 20

¹⁵ Registeruppgifter om utbildningsnivå finns i Folk- och bostadsräkningen 1970, samt i utbildningsregistret från 1985 och framåt. Uppgifterna har successivt förbättrats från år 1985. Det finns inte information om utbildningen över livscykeln för de studerade kohorterna.

utbildning, medan den endast har ökat med 0,9 år för kvinnor och 1,4 år för män med förgymnasial utbildning.

Ålder vid första barnets födelse efter utbildningsnivå och födelseår

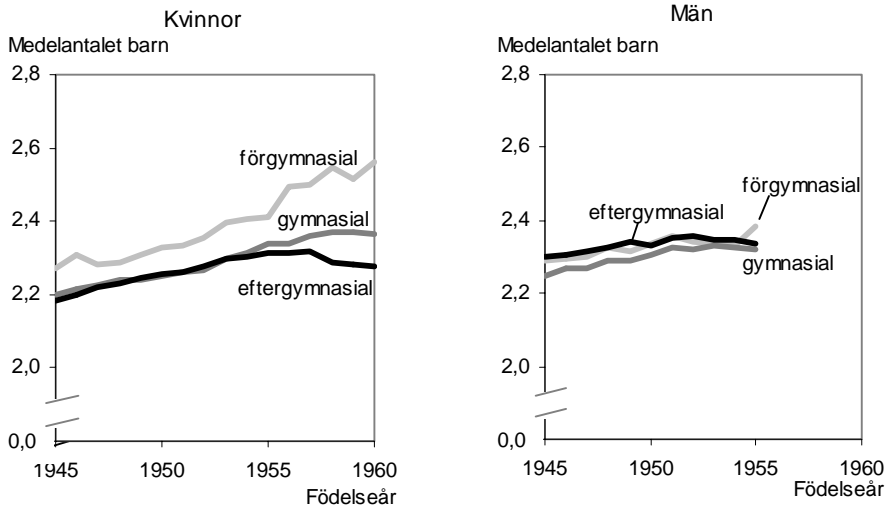
Kvinnor och män med högre utbildning har en högre medelålder vid första barnets födelse. Kvinnor födda 1960 med eftergymnasial utbildning var i genomsnitt 28,4 år när de födde sitt första barn medan kvinnor med förgymnasial utbildning var 23,4 år. Sifferunderlaget finns i tabell 21.

Kvinnor och män med högre utbildning har alltså i större utsträckning senarelagt barnafödandet. Vi har tidigare sett att en tidig ålder för start av barnafödande har haft betydelse för det antal barn man i genomsnitt fått. Betyder detta att de med eftergymnasial utbildning fått färre barn i genomsnitt än de med förgymnasial utbildning? Det visar sig att det gäller för kvinnor men inte för män¹⁶. För män är det tvärtom. De med eftergymnasial utbildning har i genomsnitt fått flest barn. Detta gäller om man även inkluderar de som inte fått barn. Om man enbart studerar dem som har fått barn (och alltså utesluter de barnlösa) så ser man inte längre någon skillnad i genomsnittligt antal barn för män i de olika utbildningsgrupperna. För kvinnor däremot så gäller fortfarande att de med förgymnasial utbildning får fler barn i genomsnitt. För de senaste födelseårgångarna har också kvinnor med gymnasial utbildning högre genomsnittligt antal barn än de med eftergymnasial

¹⁶ Se tabell 22

utbildning. En del av skillnaderna kan förklaras av att uppgifterna om utbildning successivt förbättrats.

Genomsnittligt antal barn för kvinnor och män som fått minst ett barn efter utbildningsnivå och födelseår

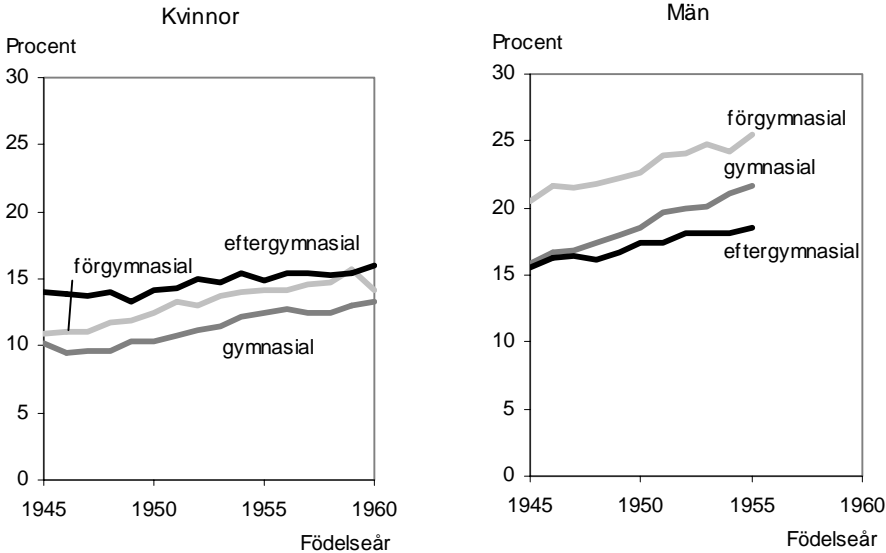
Av dem som fått minst ett barn är det kvinnor med förgymnasial utbildning som i genomsnitt fått flest barn medan skillnaden i antal barn för män med olika utbildningsnivåer knappt är märkbar. Sifferunderlaget finns i tabell 23.

Diagrammet nedan visar att barnlösheten är lägst bland kvinnor med gymnasial utbildning och bland män med eftergymnasial utbildning. Det är bland de lägre utbildade som barnlösheten har ökat mest. Barnlösheten har inte stigit i samma utsträckning hos dem med eftergymnasial utbildning. Detta gäller både kvinnor och män.

Att kvinnor med eftergymnasial utbildning oftare är barnlösa skulle kunna förklaras med att medelåldern vid första barnets födelse är högre i denna grupp vilket medför fler ofrivilligt barnlösa. Fler kvinnor med eftergymnasial utbildning kanske också väljer att satsa på karriär och arbetsliv i stället för på barn. En förklaring till att män med förgymnasial utbildning i högre grad är barnlösa kan vara att de anses vara "mindre attraktiva". Till exempel så har undersökningar visat att män med lägre status har mindre framgång på äktenskaps- och reproduktionsmarknaden.¹⁷

¹⁷ Low (2000) *Why sex matters-A Darwinian Look at Human Behaviour*.
SCB (1990) *Familjeförändringar omkring 1990. Tabell 5, sidan 8.*

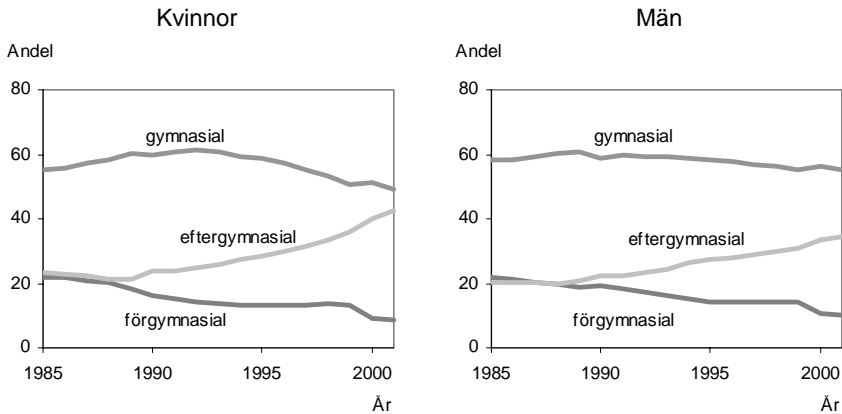
Andelen barnlösa kvinnor och män efter utbildningsnivå och födelseår

Sifferunderlaget finns i tabell 24.

När sysselsättningen bland personer under 30 år sjönk dramatiskt under 1990-talet steg andelen studerande snabbt. År 1990 hade 24 procent av kvinnor 25-30 år och 22 procent av männen i samma åldersgrupp en eftergymnasial utbildning. År 2001 hade den andelen ökat till 42 respektive 34 procent. Samtidigt har studerande fortsatt att vara en grupp som har lågt barnafödande. Väldigt få skaffar barn under utbildningstiden eftersom de normalt sett får en låg ersättning under den föräldralediga tiden. Barn och familj får skjutas upp till senare i livet. Tiden räcker då kanske inte till för dem som vill ha många barn. Om det fanns incitament för kvinnor och män som väljer att utbilda sig att skaffa barn tidigare, till exempel under studietiden, skulle barnafödandet sannolikt öka.

Utbildningsnivå för kvinnor och män 25-30 år 1985-2001

Källa: Utbildningsregistret

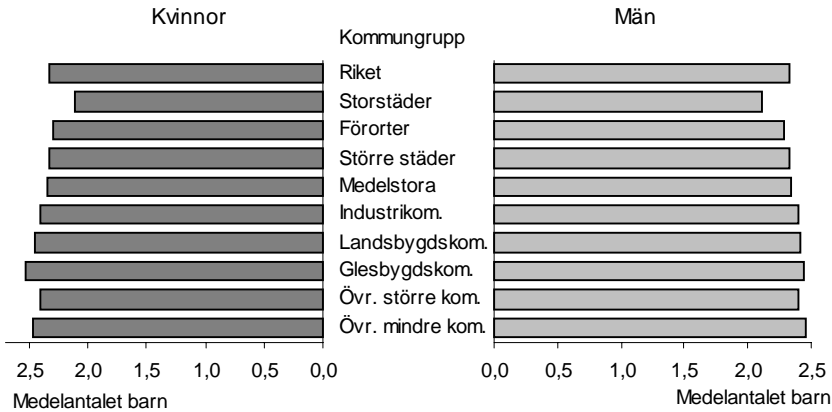
Region

Delar man in landet i regioner efter storlek och näringsstruktur¹⁸ visar sig storstäder å ena sidan och mindre kommuner å andra sidan utgöra varandras motpoler när det rör barnafödande. Det är fler barnlösa och genomsnittligt färre barn bland kvinnor och män i storstäder och samtidigt lägst andel barnlösa och flest barn bland kvinnor och män i mindre kommuner. I storstäderna fick mödrar och fäder födda 1955 i genomsnitt 2,11 respektive 2,12 barn i genomsnitt medan mödrar och fäder i glesbygdskommuner fick 2,53 respektive 2,44 barn. För födda 1955 var andelen barnlösa i storstäder 23 procent för kvinnor och 31 procent för män. I riket som helhet var 14 procent av kvinnorna och 22 procent av männen födda 1955 barnlösa. Kvinnor i större städer och män i glesbygdskommuner är också i högre grad barnlösa. Den höga andelen barnlösa män i glesbygdskommuner beror till stor del på att det är ett stort mansöverskott där.

¹⁸ De regioner som används i studien är bildade enligt kommunförbundets kommungruppsindelning och beskrivs i bilaga 3

Genomsnittligt antal barn för kvinnor och män som fått minst ett barn efter kommungrupp

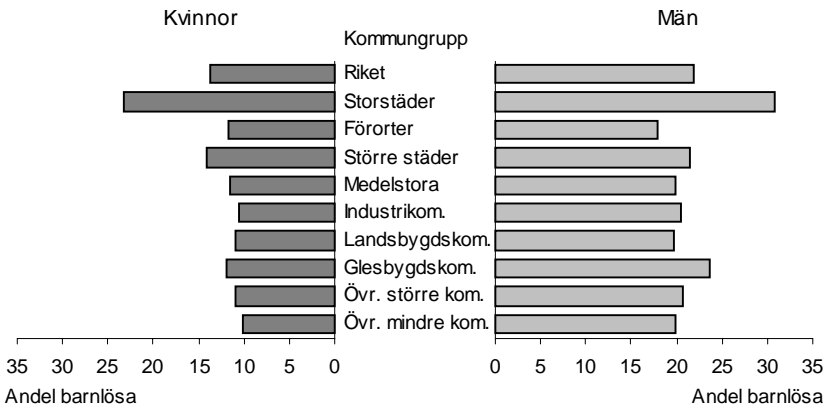
Kvinnor och män födda 1955

Jämför man med riket i övrigt så får kvinnor och män i storstäder i genomsnitt något färre barn än övriga kommungrupper. I förorter och större städer har man fått i stort sett samma genomsnittliga antal barn som riket som helhet medan man i t.ex. glesbygdskommuner har fått fler barn. Sifferunderlaget finns i tabell 26.

Andel barnlösa efter kommungrupp

Kvinnor och män födda 1955

Kvinnor och män i storstäder är i stor utsträckning barnlösa. Om man jämför med riket i övrigt så finns det ca 70 procent fler barnlösa kvinnor och 40 procent fler barnlösa män i storstäderna. Barnlösheten är minst för kvinnor i övriga mindre kommuner och för män i förorter. Sifferunderlaget finns i tabell 27.

Vad beror det på att kvinnor och män i storstäderna får färre barn och i högre utsträckning är barnlösa? Att medelåldern vid första barnets

födelse är högre i storstäderna har förstas betydelse. Medelåldern vid första barnets födelse var 26,8 år för kvinnor och 29,6 år för män födda 1955. Medelåldern var lägst i industrikommuner, 23,9 år för kvinnor och 27,6 år för män. Där kan ju ofta inträdet i arbetslivet ske utan någon längre utbildning.

Medelålder vid första barnets födelse efter kommungrupp

Kvinnor och män födda 1955

Kommungrupp	Kvinnor	Män
Storstäder	26,8	29,6
Förorter	26,3	29,2
Större städer	25,3	28,4
Medelstora städer	24,4	27,8
Industrikommuner	23,9	27,6
Landsbygdskommuner	24,4	28,0
Glesbygdskommuner	24,4	28,1
Övriga större kommuner	24,5	27,8
Övriga mindre kommuner	24,1	27,9

Som kommungrupp räknas den kommun där man bodde vid 45 års ålder. Vid beräkning av medelåldern efter den kommungrupp som kvinnorna och männen bodde i vid första barnets födelse skiljer sig inte talen nämnvärt.

I viss utsträckning kan den högre andelen barnlösa i storstäder också förklaras av att många väljer bostadsort efter barn. Många kvinnor och män som får barn i någon av storstäderna flyttar sedan därifrån. Bland födda 1955, som fick sitt första barn i storstaden, flyttade 37 procent av kvinnorna och 42 procent av männen ifrån storstaden. Barnfamiljer flyttar från storstäderna till förorter eller andra mindre städer.

Det förefaller också som att storstäder drar till sig barnlösa. Om man studerar barnlösa kvinnor och män födda 1955 och deras kommungrupp vid 25 och 45 års ålder så ser man att många bor kvar i storstaden. 74 procent av de barnlösa kvinnorna och 77 procent av de barnlösa männen bodde kvar i storstaden vid 45 års ålder. Samtidigt flyttar många barnlösa till storstaden. Barnlösa kvinnor verkar mer flyttbenägna än barnlösa män. Särskilt flyttbenägna var barnlösa kvinnor som vid 25 års ålder bodde i landsbygds- eller glesbygdskommuner. Av kvinnor födda 1955 bodde endast hälften av dem som bodde i kommunen vid 25 års ålder kvar i någon av dessa kommungrupper när de blev 45 år.

Ett annat skäl till att barnlöshet är vanligare i storstäder kan vara att fler har högre utbildning i storstäderna och av den anledningen senarelägger barnafödandet. 46 procent av kvinnorna och 42 procent

av männen, födda 1955, hade eftergymnasial utbildning medan endast 25 respektive 20 procent hade motsvarande utbildning i industrikommunerna¹⁹.

Något som också kan ha betydelse för barnlösheten är könsfördelningen i kommunen. Då man jämför antalet kvinnor i åldern 21-30 år med antalet män i åldern 23-32 år så ser man att könsfördelningen i storstäder, förorter och större städer är jämförelsevis jämn. Trots att könsfördelningen är jämn har männen högre barnlöshet än kvinnorna. Detta beror på att färre män deltar i reproduktionen (se kapitel *Antal barn*). I glesbygd där det är stort mansöverskott är få kvinnor men många män barnlösa.

Könsfördelning (antal kvinnor på varje man) per kommungrupp 1970, 1975 och 1980.

Kvinnor i åldern 21-30 och män i åldern 23-32

Kommungrupp	År		
	1970	1975	1980
Riket	0,98	0,92	0,92
Storstäder	0,99	0,96	0,97
Förorter	1,02	0,95	0,95
Större städer	1,02	0,95	0,94
Medelstora städer	0,96	0,89	0,91
Industrikommuner	0,92	0,87	0,88
Landsbygdskommuner	0,88	0,84	0,84
Glesbygdskommuner	0,90	0,81	0,82
Övriga större kommuner	0,94	0,88	0,88
Övriga mindre kommuner	0,93	0,86	0,86

Under 1990-talet har allt fler unga människor flyttat till storstäder och större städer. År 1990 bodde 21,8 procent av kvinnor 20-30 år och 19,6 procent av männen i samma åldersgrupp i storstäder. År 2001 bodde 23,4 procent av de kvinnliga och 21,7 procent av de manliga 20-30-åringarna i storstäder, en ökning med 7 respektive 11 procent. Minskningen var störst i glesbygdskommuner. År 2001 fanns endast 1,6 procent av kvinnorna och 1,8 procent av männen i motsvarande åldersgrupp i glesbygdskommuner, en minskning sedan 1990 med drygt 30 procent.

Om utvecklingen håller i sig i framtiden och unga kvinnor och män fortsätter att flytta till storstäder och större städer så skulle barnafödandet kunna påverkas. Samtidigt som barnafödandet sannolikt påverkar valet av bostadsort kan det ju också finnas en motsatt tendens att valet av bostadsort påverkar barnafödandet. Det skulle kunna innebära att en fortsatt koncentration av unga kvinnor

¹⁹ Se tabell 29

och män till storstäder kan få en negativ inverkan på barnafödandet. En annan lika tänkbar utveckling är att inflyttningen leder till ett ökat tryck på bostäder i förorter, när de unga som arbetar i storstäderna startar sin familjebildning.

Andel kvinnor och män 20-30 år fördelat på kommungrupp

Kommungrupp	1990		2001	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Storstäder	21,8	19,6	23,4	21,7
Förorter	15,4	15,0	14,0	13,6
Större städer	29,4	29,4	30,8	30,8
Medelstora städer	12,1	12,8	12,1	12,7
Industrikommuner	6,5	7,2	6,4	6,9
Landsbygdskommuner	3,1	3,3	3,0	3,3
Glesbygdskommuner	2,3	2,7	1,6	1,8
Övriga större kommuner	5,9	6,3	5,3	5,6
Övriga mindre kommuner	3,5	3,8	3,3	3,6
	100	100	100	100

Mellan 1990 och 2001 har andelen kvinnor och män i åldern 20-30 år ökat i storstäder och större städer. År 1990 bodde 21,8 procent av kvinnorna och 21,7 procent av männen i åldersgruppen i storstäder. Denna andel hade år 2001 ökat till 23,4 respektive 21,7 procent, en ökning med 7 respektive 11 procent.

Vad styr barnlöshet?

Vi har nu studerat påverkan av faktorer såsom utbildning, region, könsfördelning och flytt till storstad och sett att de kan tänkas vara av betydelse för barnlösheten. Med hjälp av en logistisk regression har vi studerat den samtidiga påverkan av ett dessa faktorer²⁰. Även då man tar hänsyn till ett antal andra faktorer så visar det sig att effekten av en eftergymnasial utbildning för kvinnor medför en ökad benägenhet att bli barnlösa. Kvinnor med eftergymnasial utbildning har närmare 25 procent ökad benägenhet att bli barnlösa. Männen med den högre utbildningen hade däremot 35 procents mindre benägenhet att bli barnlösa jämfört med dem med lägst utbildning. Modellen visar också att kvinnor och män i storstäder hade en ökad risk att förbli barnlösa. Jämfört med dem som bor i övriga mindre städer, där barnlösheten var minst, hade kvinnor två och en halv

²⁰ Modellen finns beskriven i bilaga 2

Med högre benägenhet menas att gruppen har högre oddskvot och mindre benägenhet betyder en lägre oddskvot än jämförelsegruppen.

gång och män drygt två gånger större benägenhet att förbli barnlösa. De som bor i större städer och framför allt män i glesbygdskommuner har också en något större benägenhet att förbli barnlösa.

Benägenheten att vara barnlös vid slutet av den fertila perioden för kvinnor och män födda 1945-1956 efter kommungrupp²¹

*Standardiserat för utbildning, flytt från kommungrupp och könsfördelning.
Oddskvoter*

Kommungrupp	Kvinnor	Män
Storstäder	2,46	2,21
Förorter	1,17	1,06
Större städer	1,36	1,24
Medelstora städer	1,12	1,10
Industrikommuner	1,04	1,07
Landsbygdskommuner	1,07	1,05
Glesbygdskommuner	1,15	1,28
Övriga större kommuner	1,05	1,04
Övriga mindre kommuner	1,00	1,00

I övrigt så visade det sig att könsfördelningen i den kommun där man bor var av betydelse. Om kommunen i jämförelse med rikets könsfördelning hade ett kvinnoöverskott ökade barnlösheten för kvinnor och på samma sätt ökade barnlösheten bland män om de bodde i en kommun med mansöverskott. Sannolikheten att förbli barnlös var också större för dem som hade flyttat in till någon av storstäderna.

Vad styr antal barn?

Vi har även med hjälp av logistisk regression²² studerat benägenheten att få ett, två, tre respektive fyra barn för kvinnor och män födda 1945-1956. När man studerar den samtidiga påverkan av variablerna så ser man att det är åldern vid första barnets födelse som är av störst betydelse för det antal barn som man får. Benägenheten att endast få ett barn är större ju högre upp i åldrarna man har fått sitt första barn. En kvinna som får sitt första barn i åldern 35-39 år har 18 gånger större sannolikhet att få endast ett barn jämfört med en kvinna som får sitt första barn i åldern upp till 19. Kvinnors benägenhet att få tre barn om hon startar sitt barnafödande i åldern 35-39 år minskar med 90 procent jämförelsevis med en kvinna som startar i den yngsta

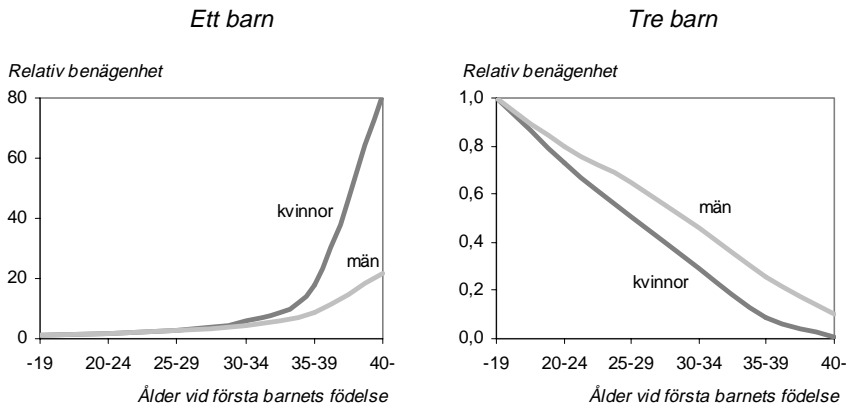
²¹ Siffrorna för kvinnor i industrikommuner är inte statistiskt säkerställda, d.v.s. man kan inte med säkerhet säga att oddskvoterna är skilda ifrån ett.

²² Modellen finns beskriven i bilaga 2

åldersgruppen. Samma mönster gäller även för två barn. Män är av naturliga skäl något mindre påverkade av åldern vid första barnets födelse än kvinnor.

Inverkan av åldern vid första barnets födelse på benägenheten att få ett barn respektive tre barn

Standardiserat för utbildning, flytt från kommungrupp, kommungrupp vid 45 års ålder
Oddsquoter

Ju äldre kvinnor och män är vid första barnets födelse desto större är benägenheten att få endast ett barn. Benägenheten att få tre barn minskar ju äldre man är vid första barnets födelse. Nästan ingen kvinna som får sitt första barn när hon är 40 år eller äldre får ett tredje barn.

I kapitlet om utbildning såg vi att bland de kvinnor och män som fick barn så var det mödrar med förgymnasial utbildning som fick flest barn. Bland fäder var det knappt någon skillnad mellan de olika utbildningsnivåerna. När man kontrollerar bl.a. för inverkan av ålder vid första barnets födelse får man en annorlunda bild av sambandet mellan utbildningsnivå och barnafödande. Mödrar och fäder med högre utbildning har större benägenhet att få fler barn. En mor med eftergymnasial utbildning har ca 40 procent högre benägenhet att få tre barn jämfört med en mor med gymnasial utbildning medan en mor med förgymnasial utbildning har ca 10 procent mindre benägenhet än de med gymnasial utbildning. Benägenheten att stanna vid ett barn är störst för kvinnor och män med förgymnasial utbildning.

Benägenheten att få ett respektive tre barn efter utbildningsnivå

Standardiserat för ålder vid första barnets födelse, flytt från kommungrupp, kommungrupp vid 45 års ålder.

Oddskvoter

Utbildning	Benägenhet att få ett barn		Benägenhet att få tre barn	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Gymnasial	1,00	1,00	1,00	1,00
Förgymnasial	1,22	1,18	0,91	0,96
Eftergymnasial	0,60	0,60	1,42	1,37

Kvinnor och män med förgymnasial utbildning har störst benägenhet att få endast ett barn, medan de med eftergymnasial utbildning har en ökad benägenhet att få fler barn.

Hur förklarar vi detta? I resultaten från den logistiska regressionen har hänsyn tagits till bl.a. ålder vid första barnets födelse. Det är alltså inte olikheter i ålder som avspeglar sig i de skilda benägenheterna utan i första hand de olika utbildningsnivåerna. Att mödrar med eftergymnasial utbildning faktiskt fick färre barn än dem med förgymnasial utbildning kan tolkas som att de fick det för att de påbörjade sitt barnafödande i senare åldrar och på så vis inte hann få fler barn. Hade de startat sitt barnafödande i samma ålder som kvinnor med förgymnasial utbildning så hade de med eftergymnasial utbildning fått fler barn. Att fäder med högre utbildning faktiskt inte fick färre barn än dem med lägre utbildning kan bero på att män inte i samma utsträckning som kvinnor är beroende av "den biologiska klockan".

Studerar man betydelsen av den region man är bosatt i så visar det sig att mödrar och fäder i storstäder har en större benägenhet att få ett litet antal barn medan benägenheten att få många barn är störst i landsbygds- och glesbygdskommunerna. Att man är mindre benägen att få många barn i storstäder skulle bl.a. kunna bero på att bostadssituationen försvårar möjligheten för familjer att ha många barn. I landsbygds- och glesbygdskommuner däremot är bostadssituationen sällan något problem och många anser miljön vara barnvänligare.

Skillnaden mellan storstad och glesbygd kan också bero på en selektionseffekt. De som är inriktade på ett liv med barn och familj väljer att bo utanför storstäderna, medan de som är mer arbetslivsorienterade väljer att bosätta sig i storstäderna. I förortererna är tvåbarnsnormen något starkare än i andra kommungrupper. I övrigt visar studien att kvinnor och män som har flyttat från storstäder efter första barnets födelse har en större benägenhet att få fler barn än andra.

Benägenheten att få ett respektive tre barn efter kommungrupp

Standardiserat för ålder vid första barnets födelse, utbildning, flytt från kommungrupp
Oddsval

Utbildning	Benägenhet att få ett barn		Benägenhet att få tre barn	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Storstäder	1,00	1,00	1,00	1,00
Förorter	0,64	0,75	1,21	1,14
Större städer	0,71	0,76	1,24	1,18
Medelstora städer	0,64	0,74	1,28	1,21
Industrikommuner	0,58	0,67	1,37	1,29
Landsbygdskommuner	0,53	0,59	1,51	1,44
Glesbygdskommuner	0,59	0,68	1,52	1,37
Övriga större kommuner	0,58	0,67	1,41	1,29
Övriga mindre kommuner	0,56	0,64	1,40	1,34

Kvinnor och män i storstäder har störst benägenhet att få ett litet antal barn medan kvinnor och män i landsbygds- och glesbygdskommuner har ökad benägenhet att få många barn.